

Pro lehdistö

Persianlahden sotaa ja joukkotiedotusta käsitteleviä kirjoja ja artikkeleita ilmestyy ja on ilmestynyt hengästyttävää tahtia. Lähes puolen vuoden valmistautumisjakso, aika Irakin Kuwaitiin tekemästä hyökkäyksestä ilmasodan alkuun, antoi myös tutkijoille ja tutkimusryhmille aikaa virtellä naurhinsa valmiiksi: sodan mediainuutit on tallennettu tarkasti ja kuvattu ja analysoitu yksityiskohtaisemmin ja nopeammin kuin vamaankaan missään aiemmassa sodassa. Yhtä mieltä näytävät kirjoittajat olevan siitä, että lehdistön merkitys sotautisoinnissa oli merkityksetön tai mielenkiinnon. Tutkimukset keskittyivät televisioon, CNN-tyyliseen reaaliaikaiseen televisiuutisointiin sekä sodan visualisoinnissa syntyneisiin uusiin faktaan ja fiktion väliin suhteisiin.

Persianlahden sodan mediatutkijoiden painotus ei ole mitenkään epätavallinen tai yllättävä. Varsin yleisesti oletetaan, että koko läntisten maiden uutistuotannon kehitys on television vetämänä menossa kohti reaaliaikaisuutta, uutisten lyhenemistä, visuaalisuutta, erikoistumista, toiminnallisuutta ja epäitsenäisyyttä, jossa sponsoroidut imagot korvaavat journalistisen analyysin. Mikäli sanomalehdistölle uhrataan ajatus, esiin nostetaan *USA Today*-lehden kaltaiset kokeilut, joissa graafiset välineet suunnitellaan televisioestetiikan ehdoilla. Seuraavana oletetaan tekniikan tarjoavan mm. erikoistuneita uutiskanavia ja selailu- tai palaamismahdollisuuden. Niihin yhdistyyneet tekniikka, jossa katsojaa maksaa tarkasti siitä, mitä katsoo. Kaksisuuntaisuuttakin suunnitellaan: katsojat voisivat osallistua äänestyksiin tai jopa päättää ohjelman kuluista.

Tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota mm. siihen, miten televisio uutisten "vauhti kiihtyy" koko ajan. Yhdysvalloissa on havaittu, että presidenttiehdokkaiden uutislahetyksissä esitetyt puheenvuorot ovat lyhenty-

neet vuoden 1968 keskimääräisestä 42,3 sekunnista vuonna 1988 9,8 sekuntiin. (Matti Wiberg, HeSa 1.9.1992) Samassa maassa väitetään havaitun, että seitsemän sekunnin ero uutisen saamisessa varmistaa omalle uutiskanavalle kilpailuedun muihin verrattuna. Tätä kehitystä on pidetty leimallisena koko journalismin kehitykselle: maailman esitys muuttuu yhä pirstaleisemmaksi ja pakkolahtisemmaksi uutishuohotukseksi.

Koko Persianlahden sodan uutisointia koskevaan tutkimukseen on rakennettu sisään se oletus, että televisio ohjaa journalismin kehitystä myös intellektuaalisena työnä ja professiona. Se aikanaan yleinen käsitys, että televisio ja sanomalehdistö kehittyvät täydentävästi, että lehdet keskittyvät erittelevään ja taustoittavaan aineistoon, näyttää siirtyneen sivuun.

Journalismilla on kuitenkin erityisenä intellektuaalisena ja sosiaalisena oliona, ihanteiden ja normien rakennelmana oma kehityksensä, joka ei vamaankaan lankea yhteen mitenkään automaattisesti yhden välineen teknisten innovaatioiden kanssa. Mediatutkijoilla on nykyisin taipumus konstruoida "journalismi" yleisön näkökulmasta ja korostaen niitä piirteitä, jotka näytävät jotenkin uusilta; koska tutkimustyön avain on innovaatio, tutkijat mieluummin kiinnittyvät löytämäänsä tai keksimäänsä uuteen. Journalistien "journalismi" on enemmän tekijän näkökulma eikä edellytä mitään välttämätöntä ja pakonomaista uudistumista.

Ajatukseni on, että tuottajan näkökulmasta television uutisjournalismin kehitys on paljolti seurausta siitä, että se on välineenä hankala. Se, mikä näyttää tutkijan näkökulmasta tärkeimmältä kehityskululta uutisvälityksen kentässä, tuo mainittu kiihtyminen ja reaaliaikaistuminen, onkin — paradoksaalisesti — yritys voittaa tai kompensoida suunnattomien teknisin ponnistuksin välineen asettamia esteitä saavuttaa jotakin, jota tekijöiden "journalismissa" pidetään luonnollisena tavoitteena. Se on: tuore sanomalehti.

Televisio voi onnistua tässä ponnistuksessa ja monin tavoin jopa ylittää sanoma-

lehden välinelonteesta lankeavat edut. Ehkä seuraavaksi "journalisiksi" asettuu teknisesti kehittynyt televisio. Mutta vielä nyt miellämme television hankaluuden paljolti sanomalehden luoman odotuksen kautta. Mitä tällä television hankaluudella tarkoitetaan?

* **Kronologisuus.** Perinteisen televisio uutislahetyksen ongelma on sen kronologinen luonne. Toisin kuin sanomalehdessä, en voi hypätä suoraan urheilu- tai kulttuuriuutisiin tai jakaa kiinnostukseni intensiteettiä eri tavoin eri uutisille ja osastoille. Joudun seuraamaan lähteyksen annetussa järjestyksessä ja toimituksen valmiiksi painottamana. Tämän pulman saatata osittain voittaa eräänlainen hypertekstin tapainen mahdollisuus pyytää halutuisista aiheista parempia taustajuttuja tai teksti-tv:n tapainen mahdollisuus valita ruutuun halutut aiheet. Mutta millaisia investointeja tämä edellyttää paitsi teknisesti myös taloudellisesti uutisorganisaatioilla, joille asettuisi samanaikaisesti myös reaaliaikaisuuden paine?

* **Palautejärjestelmän vaikeus.** Televisio ei ole toistaiseksi kyennyt kehittämään sanomalehden yleisönosastojen kaltaista palautteen ja keskustelun järjestelmää. Pisimmälle on tässä ehkä päässyt brittiläinen Channel 4, jonka *Right to Reply* -ohjelma lähettää viikoittain mm. katsojien erityisiin videopostilaatikkoihin toimittamia lyhyitä kommentteja ja keskusteluja, joissa jonkin yleisöryhmän edustaja haastaa jonkin ohjelman tai ohjelmasarjan toimittajat ja tuottajat vastaamaan ratkaisuisaan. Ohjelmalla on myös maata kiertävä videobussi, jossa katsojat voivat käydä sanomassa sanottavansa ja jos joku yleisön edustaja esittää pätevän näköisen käsikirjoituksen, *Right to Reply* voi antaa hänen käyttöönsä kuvausryhmän ja toimitusapua 5-15 minuutin mediakriittisen ohjelman tekemiseen. Mutta yleisesti ottaen niinkin yksinkertaiset asiat kuin vastineoiden toteuttaminen tai virheen korjaaminen ovat hyvin mutkikkaita televisiossa.

* **Visuaalisuus/ei-visuaalisen informaation niukkuus.** Televisiossa uutistominille asettuu koko ajan visuaalisuus-

den vaatimus, joka tunnetusti paitsi ohjaa uutisagendaa ja painotuksia visuaalisesti näyttävään aiheisiin, myös rajoittaa uutis- ja ajankohtaislähteyksiin mahtuvan muun kuin visuaalisen informaation määrää. Kun televisiotoimittajat korostavat toimintaa "tv:n ehdoilla", he usein tarkoittavat sitä, että toimittajan on koko ajan otettava huomioon kuva ja että hänen on käytettävä suuri osa työajastaan kuvallisten taustojen ja aiheiden suunnitteluun. Tämä aika on poissa muusta journalistisesta työstä, joten lehtijournalismin verrattuna televisio on tuomittu olemaan joko pinnallisempi tai kalliimpi tai molempia. Visuaalisuuden vaatimus tekee myös television paljon lehdistöä haavoittuvammaksi julkisuuden hallinnan ja imagorakennuksen tekniikoista. Lehtijuttu on paremmin tekijänsä hallinnassa.

* **Kalleus.** Television uutistuotanto vaatii selvästi sanomalehteä raskaamman koneiston. Tekniikka edellyttää investointeja ja henkilökunnan suurempi määrä merkitsee myös suurempia palkkakuluja. Tunnettua on, että lehtitoimittaja voi kävellä uutispaikalle kynän ja paperinpalan kanssa, mutta tv-toimittaja on avuton ilman vähintään yhtä kuvaajaa.

* **Katoavuus.** Televisio- ja videotekniikan kehitys saattaa osittain muuttaa sitä seikkaa, että tv-uutiseen ei ole voinut palata eikä sitä ole voinut arkistoida yhtä kätevästi leikekokoelmaan kuin sanomalehtijuttua. Jos nämä mahdollisuudet voidaan jatkossa teknisesti toteuttaa, ne edellyttänevät katsojalta lisäinvestointeja. Lehti sen sijaan tarjoaa ne osana normaaleja palvelujaan.

* **Puheen hitaus.** Puhuttu sana on hitaampaa ja toisteisempaa kuin kirjoitettu. Television uutislähteyksen sanallisen informaation vastaanottaminen vie paljon pitemmän ajan kuin saman määrän lukeminen. Monille yleisöryhmille aika on on niukka hyödyke.

* **Katselupaikan rajoittuneisuus.** Kaikesta teknisestä kehityksestään huolimatta televisio on ja pysyy sidottuna jonkinlaiseen laitteeseen, joka painaa ja maksaa, joten sen käyttö on rajoitettua esim. liikenne-

välineissä.

En pitäisi mitenkään tavattomana, että yhä usemmat journalistit kyllästyisivät tähän hankaluuteen ja palaisivat niihin väli-neisiin, jotka heidän "journalisminsa" näkökulmasta ovat "luonnollisia": sanomalehtiin. Esimerkiksi Yhdysvalloissa tällaista jo tapahtuu; tv:n tuotantokoneiston raskauteen, pinnallisuuteen ja kaupallisuuteen työlääntyneet journalistit palaavat painetun sanan ääreen.

Mahdollista tietenkin on, että televisio alkaa asettua journalismin malliksi ja että esimerkiksi selaittavuuden, palattavuuden ja analyttisyyden kaltaiset arvot painuvat tekijöiden kollektiivisessa ammatti-identifikaatiossa sinne samaan historiaan, minne ovat jo menneet esim. taito kirjoittaa kirpeä moraalinen opetus uutisen loppuun.

Yksi mahdollisuus on se, että televisio vähitellen luovuttaa sovinnolla äylyllisen johtopaikan lehdistöille ja keskittyy uutisvälityksessään sellaiseen ainekseen, johon se välinluonteensa puolesta parhaiten sopii: juuri tapahtuneeseen ja visuaalisesti näyttävään.

Vielä toistaiseksi televisio haastaa lehdistöä, mutta tekee sen yhä hyvin pitkälti sanomalehden ihanteen asettamassa perspektiivissä. Tätä haastetta tai pyrkimystä Persianlahden sodan tiedonvälityksen tutkijat uskoakseni virheellisesti kuvittelivat journalismin ytimeksi. Lyhyesti: Television tekninen kehitys ei johda journalismia, vaan journalismin ihanne- ja normijärjestelmä ohjaa television teknistä kehitystä. Häntä ei heiluta koira.

Heikki Luostarinen

Millainen kulttuurimme kääntöpuoli on Uuno?

Tässä joitakin kommentteja koskien Erkki Karvosen arviota Jukka Sihvosen toim. artikkelikokoelmasta U.T. Tutkimusretkiä Uunolandiaan. Arvio oli TT-lehden numerossa 1/92.

Itselläni on arvioidusta kirjasta vain Karvosen välittämiä toisen käden tietoja. Se on puute, mutta ei liene sentään tässä ylitsepääsemätön.

Uunon juuret ovat ohitetussa menneessä. Hän on rengin poika, ei pienviljelijän. Hän on muuttanut maalta kaupunkiin, kuten suuri osa Suomen kansaa etenkin n.k. Suuren Muuton aikana 60-luvulla. Uuno hahmona syntyiikin tuon rakennemuutoksen ollessa lopuillaan. Tuo maalaistausta on häneen tosin liitetty myöhemmin eräissä U.T.-elokuvassa. Uuno on kuitenkin hyvin kaupunkilainen hahmo. Hänellä on suhteita eri luokkien edustajiin. Hänellä on aviosuhde lähes yläluokkaisen johtajaperheen tyttären kanssa. Uuno asuu kohtalaiseen mukavasti. Käyhän vaimo töissä. Uuno ei itse koe suhdetta appeensa ongelmalliseksi. Sen sijaan appi kyllä kokee suhteen kiusalliseksi, tosiasiaa hän kokee kiusalliseksi sen, että hänen tyttärelään ja Uunon kaltaisella miehellä on juridinen aviosuhde. Oikeastaan UT-elokuvissa on mukana koko suomalainen yhteiskunta pienoiskoossa ja karikatyyrinomaisena. Niissä vilahtelee maan silmäätekeviä, ministereistä elinkeinoelämän pampppuihin. Ja kaiken tämän keskellä ja lomassa Uuno sen kun porskuttelee. UFOon häntä voi verrata siksi, että hänkin on tunnistamaton, luokitteleva pakaneva ja myös yhteiskuntaluokkiin nähden ulkopuolinen.

Uunon elämäntavat ovat jossakin suhteessa paradoksaalisen nuhteettomat